

Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Криворізький державний педагогічний університет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 220-РІЧЧЮ ВІД ДНЯ ЗАСНУВАННЯ УНІВЕРСИТЕТУ**

23 травня 2024 року

ХАРКІВ – 2024

ЗМІСТ

Агеєнко Я.К. ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ В КОНТЕКСТІ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПАТРОНАТНОГО ВИХОВАННЯ.....	8
Аксакова П.А. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ДІТЕЙ З ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД.....	10
Бойко В.А., Кабусь Н.Д. ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА ВИПУСКНИКІВ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ.....	13
Бурмака А.В. ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ТЕЛЕБАЧЕННЯ.....	18
Бурмінова В.А., Котломанітова Г.О. ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МЕНЕДЖМЕНТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	20
Вазуля К.С., Єсіна Н.О. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ЖОРСТОКОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	25
Гарвасюк А.В., Костіна В.В. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО УМОВ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	28
Гетьман А.Ю., Єсіна Н.О. СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ГЕРІАТРИЧНОГО ЗАКЛАДУ.....	31
Гончарова А.О., Романова І.А. З ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ.....	34
Горбик К.В., Кононенко Л.В. КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА / ПЕДАГОГА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	37
Демідова Х.О., Романова І.А. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БІБЛІОТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ПІДЛІТКАМИ.....	39

Гетьман А.Ю.

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

Єсіна Н.О.

*кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УМОВАХ ГЕРІАТРИЧНОГО ЗАКЛАДУ

Сьогодні Україна переживає тяжкі часи, обумовлені військовим вторгненням країни агресора на територію нашої держави. Це торкнулося усіх сфер життя людини та не обійшло стороною і людей похилого віку – як категорії, що потребує захисту і підтримки з боку держави, суспільства, окремих громадян. Отже, старіння є кризовим періодом у житті кожної дорослої людини, а чисельність цієї вікової групи щорічно зростає. При цьому, здебільшого представники зазначеної вікової групи виявляються неготовими сприйняти старість як невід’ємну частину життя, насамперед, через значні фізіологічні зміни в організмі; вимушену бездіяльність, обумовлену завершенням трудової діяльності; звуження кола спілкування та зниження соціальної активності; неможливість адаптуватися до змінених соціально-економічних умов тощо. Однією з можливостей підтримати людей похилого віку є геріатричні заклади, що здатні забезпечити їм гідні умови проживання, надати кваліфіковану соціально-медичну та психологічну допомогу, професійну реабілітацію, організувати їх дозвілля тощо. Процес пристосування до нових умов у багатьох осіб похилого віку супроводжуються значними труднощами. Зміна самостійного життя на життя, залежне від інших, є дуже складним процесом як в емоційному, так і соціальному контекстах. Таким чином, процес їх соціалізації до нових умов існування є досить складним, емоційно насиченим і соціально гострим.

На основі аналізу наукової літератури було встановлено, що соціалізацією людей похилого віку займалися Т. Алексеєнко [1], О.Безпалько [2], Л.Завацька [5], Т. Калініченко [6], соціально-психологічні питання подолання проблем осіб похилого віку висвітлили В. Кузьмич [7], С. Михальська [9], особливості та етапи соціалізації людей похилого віку розглядали О. Денисюк [3], М. Житинська [4], Ю. Лисенко [8] тощо.

На основі проведеного аналізу джерельної бази та наукових студій О. Безпалько [2], М. Житинської [4], Т. Калініченко [6] встановлено, що поняття «*похилий вік*» слід розуміти в широкому сенсі. Адже в багатьох країнах і культурах зарахування до категорії осіб похилого віку - це не обов’язково питання власне віку, скоріше це пов’язано з такими обставинами, як, наприклад, статус дідуся або наявність певних фізичних ознак, як-от сиве волосся. У місцевостях, де люди живуть у важких умовах, деякі стани, які

зазвичай асоціюються з похилим віком, наприклад, труднощі з пересуванням або хронічні захворювання, можуть з'явитися і в більш молодому віці. Проте слід зазначити, що в переважній більшості джерел для визначення осіб похилого віку використовують 60-річний вік і старше. Так, за міжнародною класифікацією, «людина похилого (або третього) віку це особа, яка досягла 65 років» [6, с.95].

Аналіз наукової літератури В. Кузьмича [7], С. Михальської [9] та практики соціальної роботи дозволив визначити соціально-психологічні фактори, які впливають на процес соціалізації людей похилого віку, а саме: зниження рівня доходів і погіршення матеріального становища; зниження рівнів самоповаги і авторитету серед оточуючих; самотність: більше 70% літніх людей живуть або тільки з чоловіком, або наодинці, половина жінок, старших за 65 років, - удови; обмеженість свободи у виборі видів життєдіяльності, подорожей, проведення часу, партнерів для спілкування і спільного життя.

До проблем, з якими стикаються особи похилого віку, можна віднести: загальний стан здоров'я (фізичне, психічне); самотність; зниження рівня життя, підвищення рівня злочинних дій, що вчиняються по відношенню до осіб похилого віку; упереджене ставлення окремих громадян до людей похилого віку, соціальна ізоляція (погіршення комунікативних здібностей літніх людей). Якщо немає у дітей можливості самостійно забезпечити людині похилого віку достойну старість, альтернативою виступають геріатричні заклади.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю» геріатричний пансіонат – «це стаціонарний інтернатний заклад соціального захисту, що утворюється для цілодобового проживання (перебування) та догляду за громадянами похилого віку та особами, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, соціально-побутового, медичного обслуговування, соціальних послуг і комплексу реабілітаційних заходів» [11].

Такі пансіонати надають наступні соціальні послуги як догляд за лежачими хворими, повноцінне харчування з урахуванням рекомендацій спеціалістів, постійний контроль за станом здоров'я, допомога в профілактиці захворювань. У закладах для людей похилого віку панує доброзичлива атмосфера, працює чуйний і турботливий персонал, який намагається створити умови для перебування клієнтів наближенні до домашніх і сімейних.

На основі аналізу наукових праць О. Денисюк [3], Ю. Лисенко [8], Ю. Маденової [3] ми розуміємо соціалізацію літніх людей у геріатричних закладах як процес пристосування осіб похилого віку до змінених умов життєдіяльності, засвоєння ними ціннісно-нормативних установок, моделей поведінки, що забезпечують їхнє активне функціонування та попереджують соціальне виключення. Результатом процесу соціалізації, у тому числі й людей похилого віку, є певний рівень соціалізованості особистості, міра якої, за В. Москаленко, визначається «її об'єктивно детермінованою належністю до тієї чи іншої соціальної групи, ставленням до культури, взаємними відносинами з іншими людьми» [10, с. 20].

При цьому, погоджуємося з Т. Алексеєнко [1] та Ю. Лисенко [8], що особливостями процесу соціалізації людей похилого віку у геріатричних закладах є те, що характер соціалізації людей у похилому віці залежить від:

- «способу життя в молодості» [8, с. 35], тобто все набуте в період молодості відіграє важливу роль у пізньому віці і формує особливості та моделі поведінки;

- «ставлення великих і малих соціальних груп, інституцій до цієї вікової категорії осіб» [8, с.36] (зокрема, існування в суспільстві так званого внутрішнього опору при контакті з літніми людьми, оскільки ті є мимовільним нагадуванням про майбутню старість і смерть);

- «власного ставлення до себе, до оточуючих, а також до самого процесу старіння» [8, с.37];

«наявності адаптаційного ресурсу та можливостей самореалізації людей похилого віку в умовах мінливості соціуму» [8, с.39].

Таким чином, щоб забезпечити успішний процес соціалізації особи похилого віку, потрібно забезпечити її певним рівнем соціально-педагогічного супроводу і підтримки, що належить, насамперед, соціальному фахівцю. Це зумовлює потребу в якісній професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної галузі до роботи з соціалізації людей похилого віку.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко Т.Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики: наук.-метод. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 152 с.

2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. Посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 208 с.

3. Денисюк О.М., Маденова Ю.В. Організація дозвілля людей похилого віку в громадських та державних установах. *Молодий вчений*. Пед. науки. Листопад, 2019. № 11 (75). С. 897-902. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/11/190.pdf> (дата звернення: 12.05.2024 р.).

4. Житинська М.О. Соціально-педагогічна підтримка життєдіяльності осіб похилого віку в умовах територіального центру соціального обслуговування: дис....канд. пед. наук: 13.00.05 / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ, 2018. 260 с.

5. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навчальний посібник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово, 2020. 257 с.

6. Калініченко Т.І. Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми соціально-педагогічної підтримки літніх людей. *Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія № 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 19. 2021. С. 147-154.

7. Кузьмич В. Вікові особливості людей похилого віку. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Пед. науки. 2018. № 3. С. 93-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadrcrn_2018_3_11 (дата звернення: 07.05.2024 р.).

8. Лисенко Ю.О. Специфіка соціалізації людей похилого віку в інформаційному суспільстві. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2018. № 4. С. 33-45.

9. Михальська С.А. Психологічні особливості людей похилого віку. *Проблеми сучасної психології*. 2022. Вип. 23. С. 425-434.

10. Москаленко В.В. Категорія «соціальність» як інструмент дослідження соціалізації особистості. *Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми*. матеріали XV Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 березня 2020 р. м. Київ). Київ: Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2020. С. 19-20.

11. Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю: постанова Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2020 р. № 772-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.05.2024 р.).

Гончарова А.О.

*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

Романова І.А.

*докторка педагогічних наук, професорка,
завідувачка кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

З ДОСВІДУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Сучасні соціальні виклики, такі як соціальна ізоляція підлітків через дистанційне навчання, складна соціально-економічна ситуація та перенасичення інформаційного простору контентом, що містить насильство, зумовлене війною в Україні, призводять до знецінення загальнолюдських цінностей та поширення асоціальної поведінки серед молоді. У цих умовах виникає гостра потреба в постійній профілактичній роботі з підлітками в закладах загальної середньої освіти, зокрема для запобігання проявам асоціальної поведінки.

На основі узагальнення наукової літератури, було визначено, що підлітковий вік має свої психологічні та природні особливості, що є важливим фактором під час підготовки до взаємодії з молодими людьми підліткового віку (І. Булах, А. Лук'янов, В. Кириченко). Девіації як соціально негативний чинник, мають передумови та причини, які важливо діагностувати та впливати на них шляхом кооперації сил як шкільного закладу, так і сімейного оточення підлітка (С. Бадьора, Н. Клішевич, В. Лазаренко). Профілактика девіантної поведінки підлітків є цілеспрямованою діяльністю, що спрямована на попередження або